

A!

Aalto-yliopisto
Kemian tekniikan
korkeakoulu

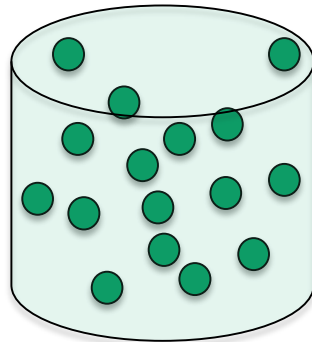
CHEM-C2230 Pintakemia

L8 Pintavoimat, kolloidaalinen stabiliteetti ja partikkelikoko

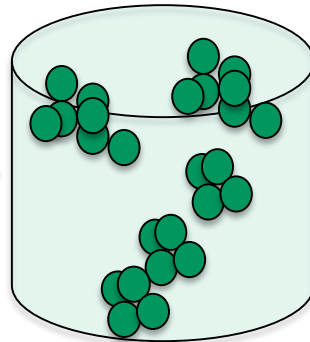
Prof. Monika Österberg

On hyödyllistä ymmärtää ja pystyä kontrolloimaan pintojen välisiä vuorovaikutuksia

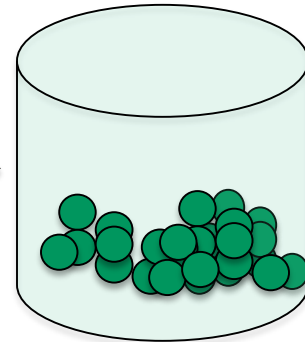
- Miksi nanopartikkelit aggregoituvat?
- Miten valmistetaan stabiili dispersio?
- Miksi suolapitoisuuden muutos voi johtaa flokkautumiseen?
- Miten voidaan vaikuttaa flokkien rakenteeseen?

Dispersio

Flokkautuminen

Sedimentaatio

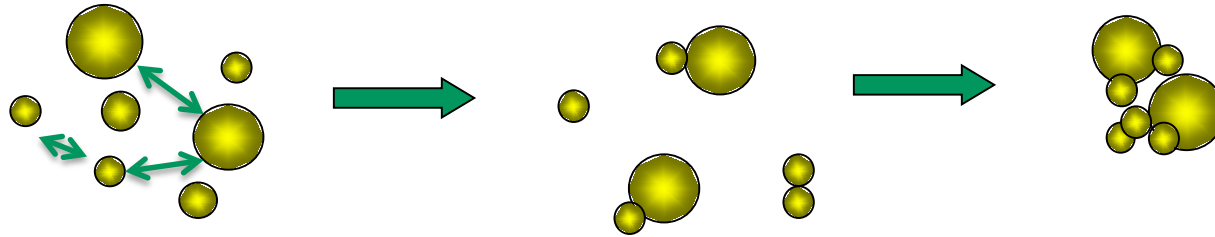
Oppimistavoitteet

- Ymmärrät kolloidaalisen stabiliteetin käytännön vaikutukset ja tunnet tärkeimmät voimat, jotka vaikuttavat tähän
- Ymmärrät, miten suolakonsentraatio tai pH vaikuttavat partikkelidispersioon stabiliteettiin
- Osaat myös kertoa tärkeimpien voimien alkuperän

Kirjallisuus:

Barnes & Gentle, Luku 9 (aika pinnallinen käsittely) + Israellachvili, Intermolecular & Surface forces, luvut 11,12 (13,14) (hyvin kirjoitettu kattava selitys, mutta menee paljon syvemmälle kuin mitä kurssilla vaaditaan.)

Flokkulointi/koagulointi

Mikä vaikuttaa flokkulointiin?

Kuinka usein partikkelit törmäävät:

- Partikkelikoko
- Partikkelimuoto
- Sekoitus
- Sedimentaatio

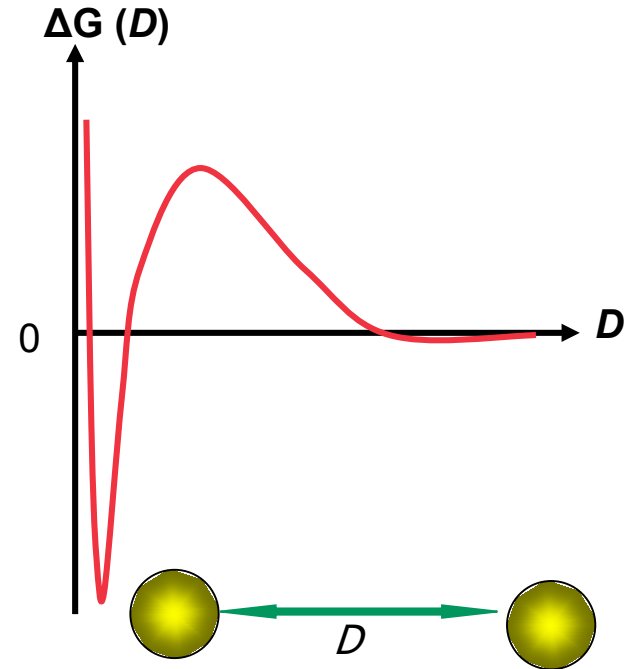
Törmäystehoon vaikuttavat:

- Partikkeleiden välinen vuorovaikutus
- Tämän vuorovaikutuksen riippuvuus etäisyydestä

Kolloidalinen stabiliteetti

Pintavoimat / kolloidaaliset vuorovaikutukset:

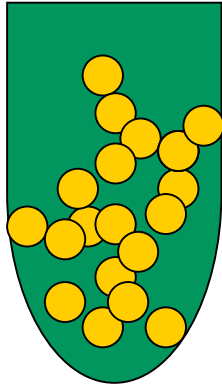
Miten partikkeleiden väliset vuorovaikutukset $\Delta G(D)$ ovat riippuvaisia niiden välisestä etäisyydestä

Flokkien lujuus ja rakenne

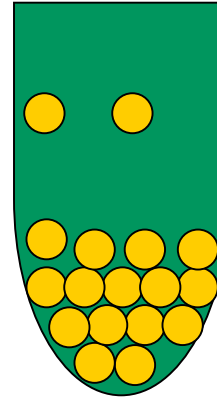
Kun kolloidaaliset partikkelit aggregoituvat, ne muodostavat flokkeja, jotka kasvaessaan riittävän suuriksi koaguloituvat. Flokkien lujuuteen ja rakenteeseen vaikuttavat kinetiikka ja partikkeleiden väliset vuorovaikutukset (pintavoimat).

E.g.:

**Nopea koagulointi,
voimakas adheesio**

**Huokoinen hauras
rakenne,
vedenpoisto nopea**

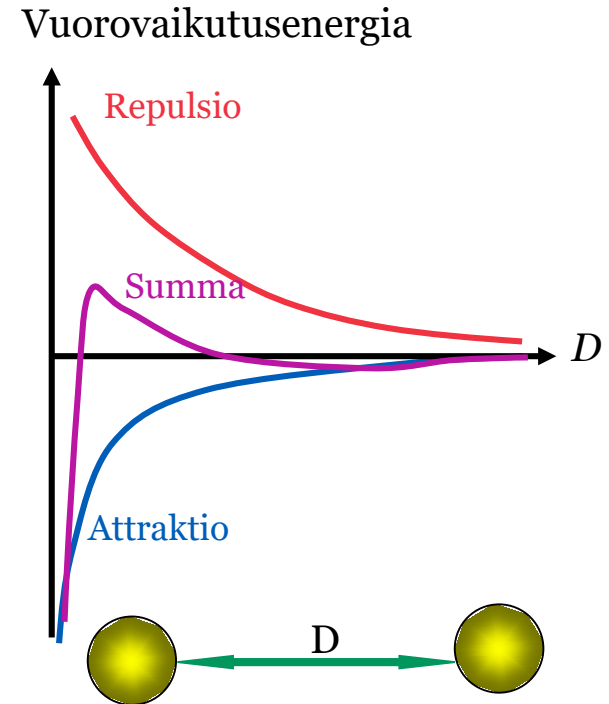
**Hidas
koagulointi,
heikko adheesio**

**Heikko, mutta
tiivimpi
flokkirakenne**

Sovelluksia: Keraamit, paperinvalmistus,...

Attraktiiviset ja repulsiiviset voimat

- Kokonaisenergia on vuorovaikutusten summa, voivat olla repulsiivisia ja attraktiivisia
- Kokonaisenergiakäyrällä (energia etäisyyden funktiona) voi olla minimi- ja maksimikohtia
- Jos halutaan stabiili kolloidalinen dispersio, pitääkö energian silloin olla positiivinen vai negatiivinen?

Pintavoimat

Kolloidaalisen stabiliteetin DLVO-teoria

DLVO = Derjaguin – Landau – Verwey – Overbeck

Kahden pinnan välinen vuorovaikutus on **van der Waals -voimien** ja **sähköstaattisten kaksoiskerrosvoimien** summa

$$F_{tot} = F_{vdW} + F_{DL}$$

W = Vuorovaikutusenergia (ΔG)

F = Vuorovaikutusvoima

Force ($F(D)$) = $d W(D)/dD$

Van der Waals -voimat

Molekyylien väliset Van der Waals-voimat

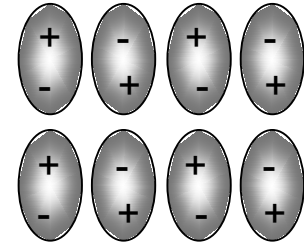
Mistä johtuu? Kiinteiden tai indusoitujen dipolien välinen attraktio

Tärkeät molekyyliominaisuudet: dipolimomentti, polarisoituvuus

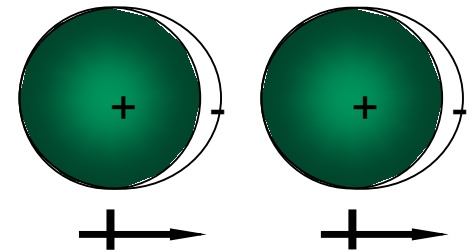
Etäisyysriippuvuus:

$$\text{Vuorovaikutusenergia } W = -\frac{\beta}{D^6} \quad \text{Voima } F = -\frac{6\beta}{D^7}$$

Molekyyliominaisuudet (dipolimomentti ja polaroituvuus) on sisällytetty β :aan, D = etäisyys

kiinteät dipolit

indusoidut dipolit

Milloin vdW-voimat ovat läsnä?

[premo.aalto.fi/
pintakemia](https://premo.aalto.fi/pintakemia)

Molekyylien väliset Van der Waals-voimat

Nimi	Minkä välillä	Molekyyliminaisuudet
Keesom-voima	Vapaasti liikkuvat kiinteät dipolit	Dipolimomentti
Debye-voima	Indusoitu / kiinteä dipoli	Dipolimomentti ja polaroituvuus
London- tai Dispersiovoima	Indusoidut dipolit	Polaroituvuus

Kaikki ovat etäisyydestä riippuvaisia saman kaavan mukaan:

$$\text{Vuorovaikutusenergia } w = -\frac{\beta}{D^6} \quad \text{Voima } F = -\frac{6\beta}{D^7}$$

Molekyyliminaisuudet on sisällytetty β :aan.

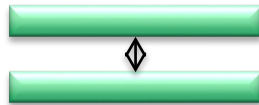
Pintojen väliset van der Waals -voimat

Pintojen väliset van der Waals -voimat

Hamaker-vakioon (A_H) on sisällytetty pintojen ja väliaineen ominaisuudet

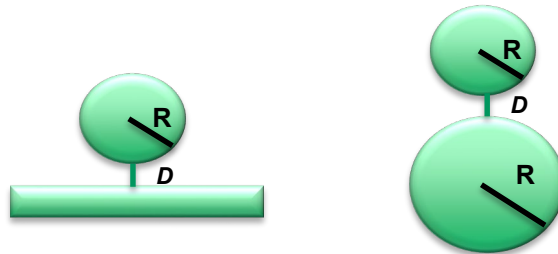
Hamaker-vakion avulla vdW-vuorovaikutusenergia voidaan kirjoittaa:

$$W = -\frac{A_H}{12\pi D^2}$$

D = pintojen välinen etäisyys

$$W = -\frac{A_H R}{6D}$$

$$W = -\frac{A}{6D} \frac{R_1 R_2}{(R_1 + R_2)}$$

vdW-vuorovaikutusenergia riippuu kemiasta (Hamaker-vakio) ja systeemin geometriasta

Lifshitz-teoria

surface or particle	medium	surface or particle
1	2	3
ϵ_1, n_1	ϵ_2, n_2	ϵ_3, n_3

Kappale 1 vuorovaikuttaa kappaleen 3 kanssa väliaineen 2 yli.

Huomioi väliaineen. Ei käsittele atomi-atomi-vuorovaikutuksia vaan kuvaa kappaleet yhtenäisinä kappaleina, joilla on tietyt ominaisuudet.

Hamaker-vakio Lifshitz-teorian mukaan:

$$A_H = \frac{3kT}{4} \left(\frac{\varepsilon_1 - \varepsilon_2}{\varepsilon_1 + \varepsilon_2} \right) \left(\frac{\varepsilon_3 - \varepsilon_2}{\varepsilon_3 + \varepsilon_2} \right) + \frac{3h\nu}{8\sqrt{2}} \frac{(n_1^2 - n_2^2)(n_3^2 - n_2^2)}{\sqrt{(n_1^2 + n_2^2)}\sqrt{(n_3^2 + n_2^2)}(\sqrt{(n_1^2 + n_2^2)} + \sqrt{(n_3^2 + n_2^2)})}$$

k = Boltzmannin vakio

ν = UV absorptiotaajuus

T = lämpötila

ε = materiaalin dielektrisyysvakio

h = Planckin vakio

n = materiaalin taitekerroin

Jos Hamaker-vakio on negatiivinen, onko vdW-voima repulsiivinen vai attraktiivinen?

[premo.aalto.fi/
pintakemia](https://premo.aalto.fi/pintakemia)

Lifshitz-kaavaa tarkastamalla päädytään seuraaviin johtopäätöksiin van der Waals -vuorovaikutuksista

Aina attraktiiviset vakuuissa.

Aina attraktiiviset identtisten kappaleiden välillä.

Voivat olla repulsiiviset eri aineiden välillä.

Miksi vdW ovat aina attraktiivisia identtisten kappaleiden välillä?

[premo.aalto.fi/
pintakemia](https://premo.aalto.fi/pintakemia)

Esimerkkejä Hamaker-vakion arvoista eri systeemeissä

Hamaker constants/ 10^{-20} J

Material (M)	M air M	M water air	M water M
Pentane	3,75	0,153	0,363
Hexane	4,07	- 0,0037	0,360
Dodecan	5,04	- 0,344	0,502
Quartz, crystal	8,83	- 1,83	1,70
Calcite	7,20	- 2,26	2,23
Polystyren	6,58	- 1,06	0,950
Polytetrafluor- ethylene	3,80	0,128	0,333
Water	3,70		
Cellulose	8,4		0,8

vdW-
vuorovaikutus-
energia kahden
tason välillä

$$W = -\frac{A_H}{12\pi D^2}$$

Onko vdW-attraktio
suurempi vedessä vai
ilmassa?

Minkälaisissa systeemeissä
voi esiintyä repulsiivisia
vdW-voimia?

Vuorovaikutusenergian ja -voiman välinen yhteys

$$\text{Force } (F(D)) = dW(D)/dD$$

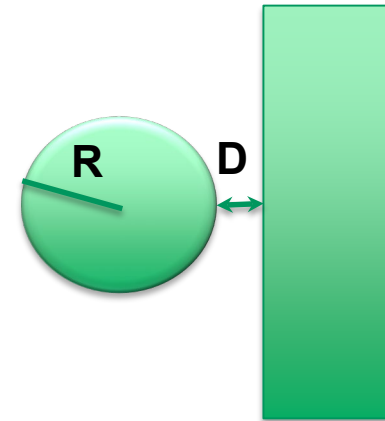
$$W = -\frac{A_H R}{6D}$$

The force

$$F(D) = dW(D)/dD = \frac{A_H R}{12D^2}$$

Pallon ja tason välillä

Pallon säde = R , pallon ja tason etäisyys = D

Sinun pitäisi osata:

van der Waals -voimat ovat aina läsnä

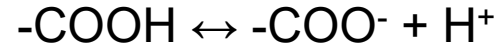
Mistä vdW-voimat tulevat

Lifshitz-kaavan avulla ymmärtää milloin

- vdW-voimat ovat attraktiiviset
- vdW-voimat ovat repulsiiviset
- Väliaineen vaikutus vdW-voimiin

Varautuneet pinnat ja sähköinen kaksoiskerros

Esimerkkejä varautuneista pinnoista

Happoryhmien dissosiaatio
(Lateksi, cellulosa,...)

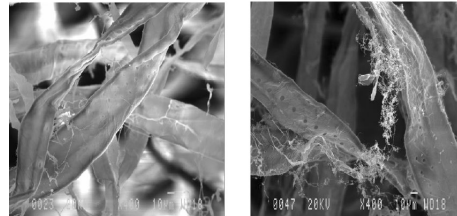
Emäsryhmien protonointi

**Pinta-aktiivisten aineiden
adsorptio**

Bentoniitti

Selluloosakuitu

**Polyelektrolyyttien
adsorptio**

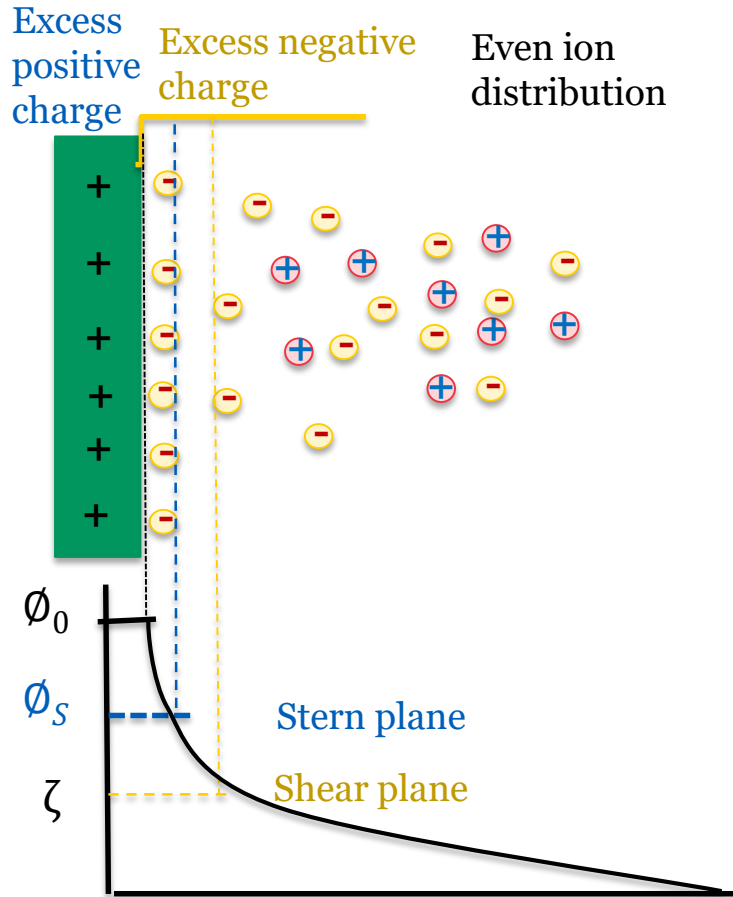

Mihin pinnan varaus vaikuttaa?

- Mobiliteetti – liike sähkökentässä
- Zeta-potentiaali – Potentiaali lähellä partikkelin leikkaustasoa
- Partikkelidispersion stabiilisuus
- Varautuneiden aineiden adsorptio
- Vuorovaikutus pintojen ja partikkeleiden välillä

Jotta ymmärrämme nämä asiat meidän pitää ymmärtää miten ionit ovat jakautuneet varautuneen pinnan lähellä!

Sähköinen kaksoiskerros

Kerroksen
kokonaisvaraus:
 $\sigma_o + \sigma_s + \sigma_d = 0$

Tiukasti sitoutuneet ionit –
Stern kerros
Diffuusikerros – liikkuvat ionit

Diffuusi kaksoiskerros

Ionien jakauma diffuusikerroksessa

Oletetaan, että

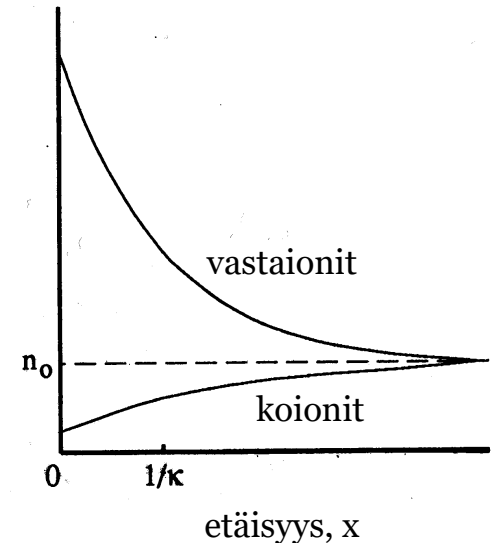
- (i) ionit liikkuvat vapaasti eivätkä vuorovaikuta keskenään.
- (ii) ioneihin vaikuttaa ainoastaan pinnan sähkökenttä ϕ , jolloin niiden potentiaali: $z\phi F$ per mooli.

Ionit ovat eksponentiaalisesti jakautuneet kentässä (Boltzmannin laki)

$$c_i = c_{o,i} \exp\left(-\frac{z\phi F}{RT}\right)$$

$c_{o,i}$ = konsentraatio bulkissa jolloin $\phi \rightarrow 0$ kun etäisyys, $x \rightarrow \infty$

ionikonsentraatio

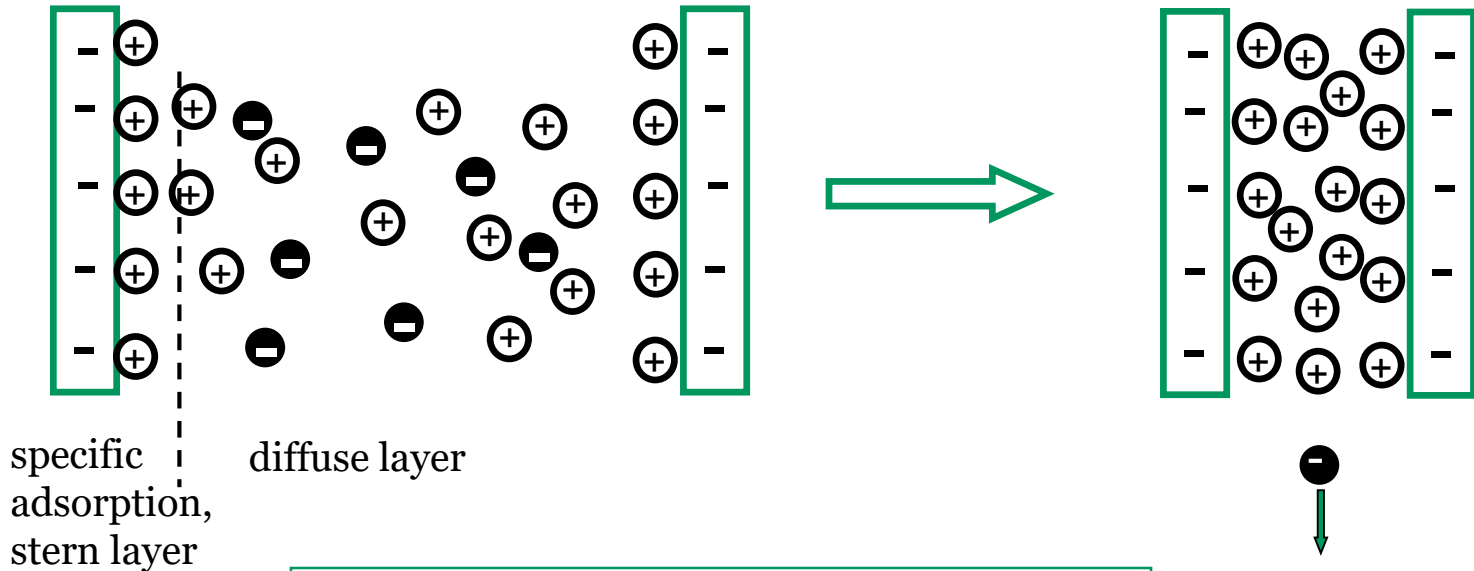

Joitain konsepteja

- Stern kerros = kerros lujasti sitoutuneita ioneita pinnan läheisyydessä
- Diffuusikerros = kerros liikkuvia ioneita kauempana pinnasta
- Debye-pituus ($1/\kappa$) = diffuusikerroksen paksuus
- Pintavaraus (σ) = sähköinen varaus pinta-alayksikköä kohti
- Pintapotentialiaali (Φ_0) = pinnan sähköinen potentialiaali
- Zeta-potentialiaali (ζ) = sähköinen potentialiaali leikkauspinnassa liikkuvan partikkelin ja nesteen välillä

Kaksoiskerrosvoima – (samanmerkkisten) varautuneiden pintojen välinen voima

surface potential, Φ_0

specific adsorption, stern layer

diffuse layer

Ylimäärä vastaioneita pintojen välillä,
potentiaaliero verrattuna muuhun liuokseen
→ osmoottinen paine → repulsio

Diffuusikerroksen paksuus

Kun ionien sähköstaattinen energia on huomattavasti pienempi kuin niiden terminen energia. Eli: $zF\phi_0 \ll RT$, Sähköstaattinen potentiaali etäisyydellä x on:

$$\Phi = \Phi_0 e^{-\kappa x}$$

$$\kappa = \sqrt{\frac{F^2}{RT\epsilon_0\epsilon_r} \sum_i z_i^2 c_{0,i}} = \sqrt{\frac{2F^2}{RT\epsilon_0\epsilon_r} I}$$

$$I = \frac{1}{2} \sum_i z_i^2 c_{0,i} = \text{ionivahvuus}$$

Kun $\kappa = 1/x$, $\phi = \phi_0/e$.

Jos $|z_+| = |z_-| = z$ ($c_{o,+} = c_{o,-} = c_o$) (symmetrinen elektrolyytti) niin

$$\kappa^{-1} = \sqrt{\frac{\epsilon_0\epsilon_r kT}{2e^2 I N_A}}$$

κ^{-1} = Debye-pituus, eli diffuusikerroksen paksuus

Laske Debye pituus 0.0001M NaCl liuoksessa

[preemo.aalto.fi/
pintakemia](http://preemo.aalto.fi/pintakemia)

$$\kappa^{-1} = \sqrt{\frac{\epsilon_0 \epsilon_r k T}{2 e^2 I N_A}}$$

vacuum permitivity (epsilon zero)=	8,85E-12 J^-1C^2m^-1	
permitivity (epsilon r)	78,54	
Boltzmann constant, k	1,38E-23 JK-1	
T	298K	
e= elementary charge	1,60E-19 C	
CONC.	0,0001M	I=0,1 mol/m3
Avogadr constant, NA	6,02E+23 mol-1	

Voidaan laskea Debye-pituus suolaliuoksissa

$$\kappa^{-1} = \sqrt{\frac{\epsilon_0 \epsilon_r kT}{2e^2 I N_A}}$$

$$1/\kappa = \left\{ \begin{array}{ll} = \frac{0.304}{\sqrt{[NaCl]}} \text{ nm} & \text{1:1 elektrolyytillle} \\ = \frac{0.176}{\sqrt{[CaCl_2]}} \text{ nm} & \text{2:1 tai 1:2 elektrolyytillle} \\ = \frac{0.152}{\sqrt{[MgSO_4]}} \text{ nm} & \text{2:2 elektrolyytillle} \end{array} \right.$$

κ^{-1}	M (NaCl)
30 nm	10^{-4}
10 nm	10^{-3}
3 nm	10^{-2}
1 nm	10^{-1}

Mieti, miten suola vaikuttaa diffuusikerroksen paksuuteen varautuneen partikkelin ympäri ja siten myös dispersion stabiliteettiin.

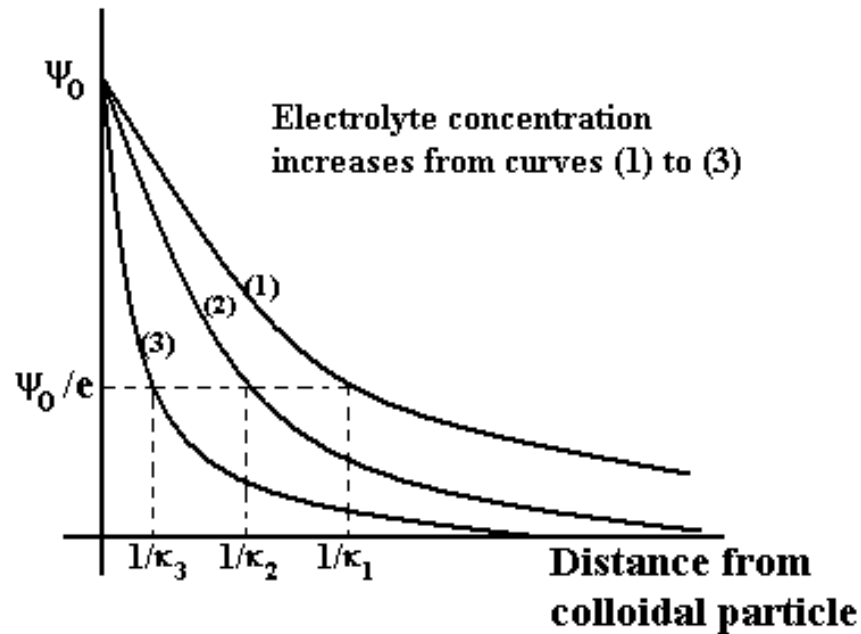

Vedenpuhdistus

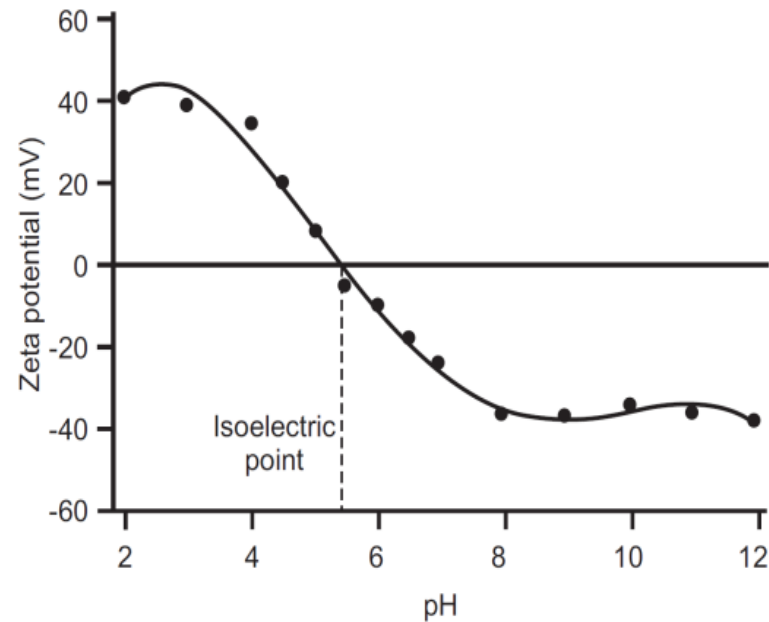
**Käytetään usein
alumiinisuoloja (aluna)
Miksi?**

Electrical potential

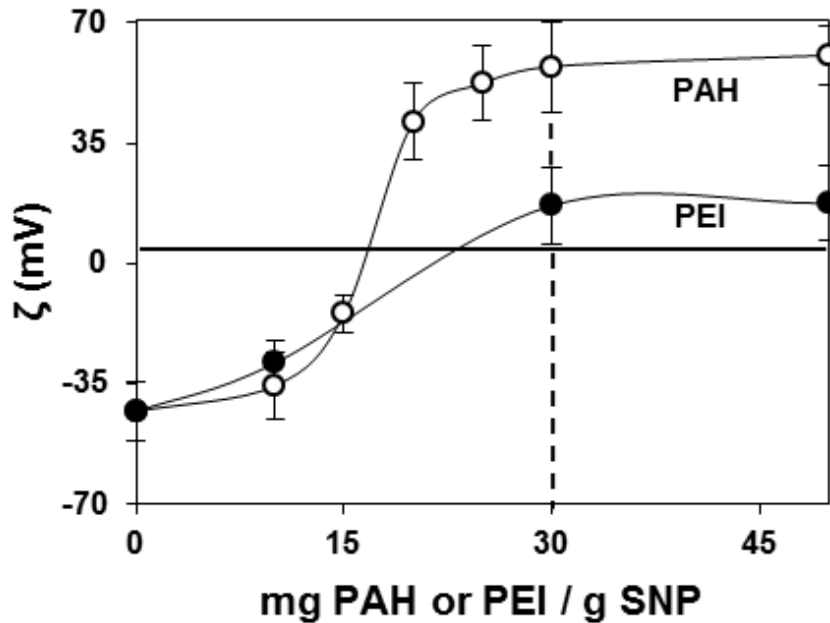

Isoelektrinen piste

= pH, jolloin zeta-potentiaali on nolla

Silikananopartikkeleiden muokkaus polyelektrolyytein

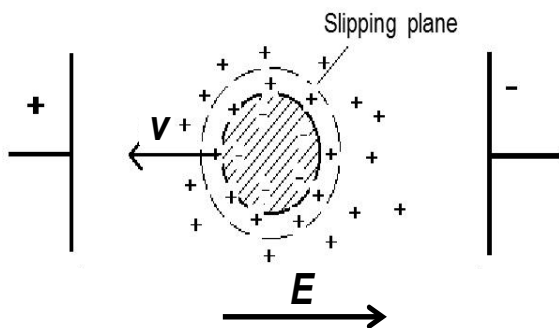

SNP = Silica nanoparticles
PAH = Poly(allylamine hydrochloride)
PEI = Polyethylene imine

Nypelö et al, 2011

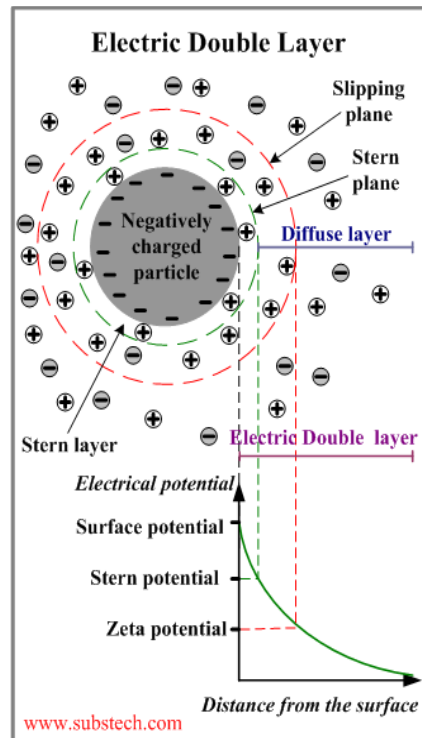
Miten määritetään partikkeleiden varausta?

Partikkelin liike sähkökentässä

$$\zeta = \frac{\mu \eta}{\varepsilon} \quad \text{Jos partikkelin säde } r \gg 1/\kappa$$

$$\zeta = \frac{3 \mu \eta}{2 \varepsilon} \quad \text{Jos } r < 1/\kappa$$

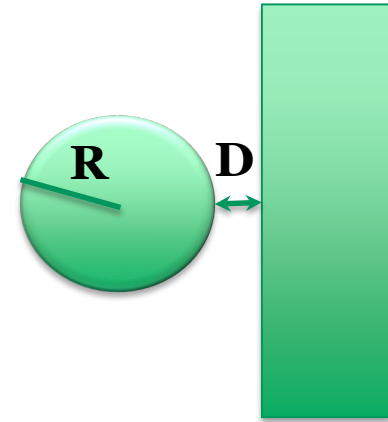
Zeta-potentiaali on kineettinen suure, ei suoraan sama kuin pintapotentialiaali

DLVO-teoria

$$F_{tot} = F_{van\ der\ Waals} + F_{electrostatic} \quad (F = voima)$$

$$F_{vdW} = -A_H R / 12 D^2$$

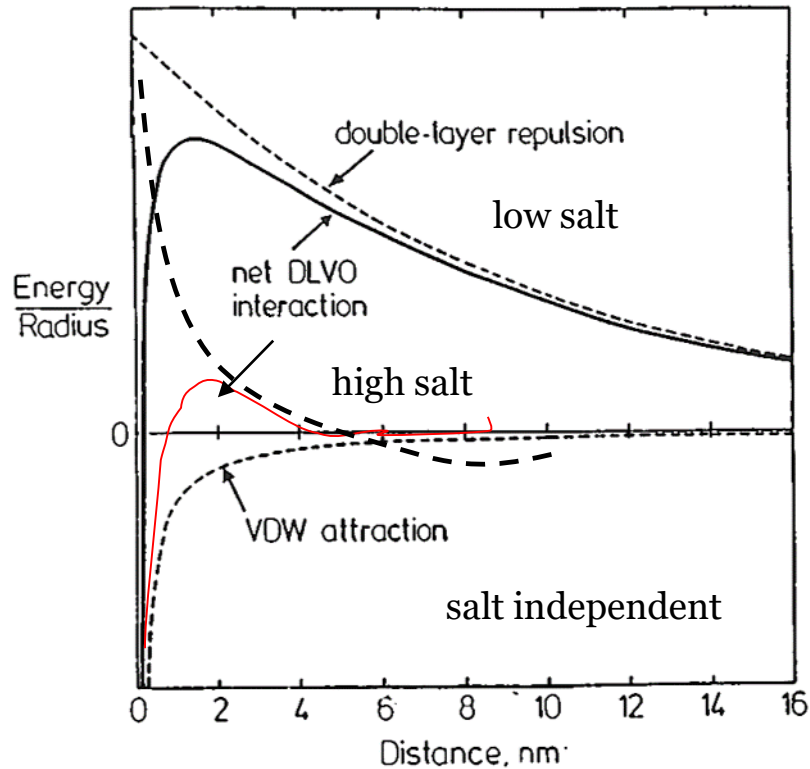
$$F_{DL} \approx 2\pi\epsilon_0\epsilon_r R\kappa\Phi^2 \exp(-\kappa D)$$

DLVO-teoria ei selitä:

- Adsorboituneiden polymeerien aiheuttamat voimat (steerinen repulsio, sillottumisattraktio)
- Repulsiiviset hydraatiovoimat
- Hydrofobiset voimat
- Hydrodynaamiset voimat

DLVO-teoria

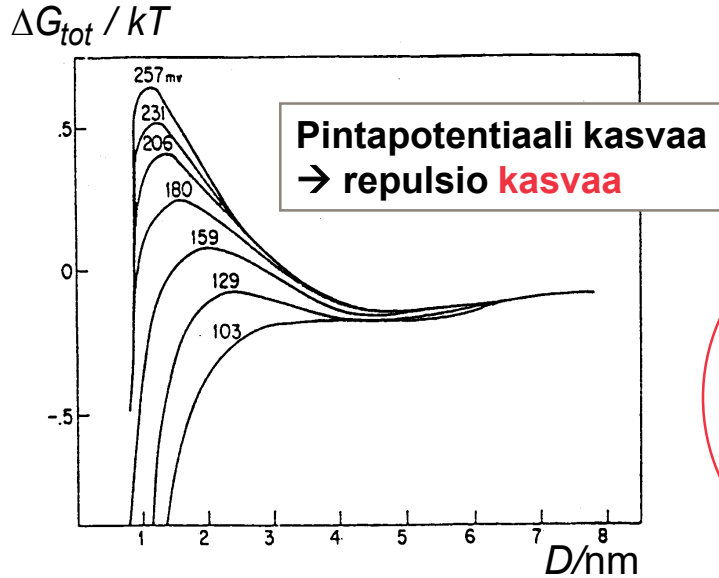
**Pitkillä etäisyyksillä
kaksoiskerrosrepulsio
dominoi**

**Pienillä etäisyyksillä van der
Waals -attraktio**

**Korkeissa
suolapitoisuuksissa
diffuusikerros pienempi**

Pintapotentiaalin ja materiaalin vaikutus

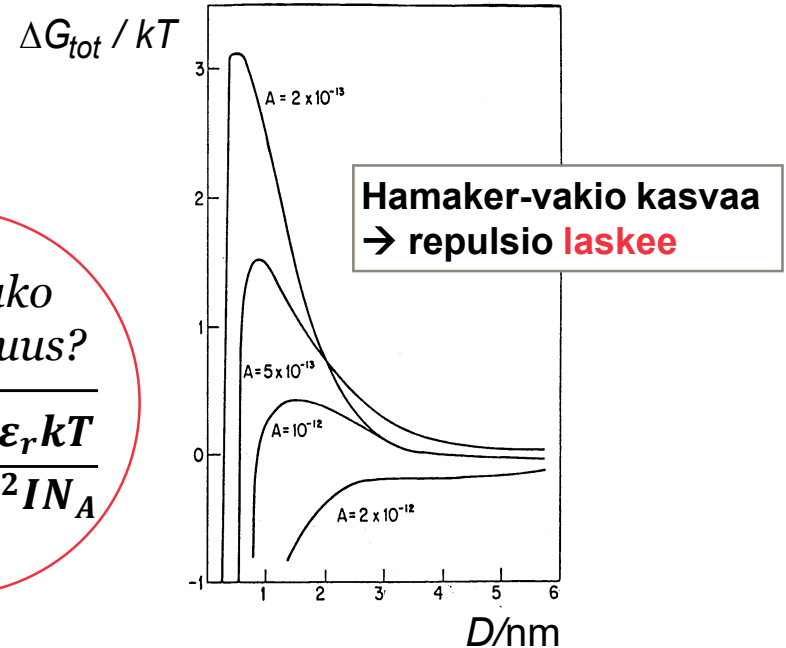
Pintapotentiaalin vaikutus

Muuttuuko
Debye-pituus?

$$\kappa^{-1} = \sqrt{\frac{\epsilon_0 \epsilon_r kT}{2e^2 I N_A}}$$

Materiaalin ominaisuuksien vaikutus

Kaksi laattaa, $A_H = 2 \cdot 10^{-19} \text{ J}$, $\kappa = 10^7 \text{ cm}^{-1}$

Laatat, $\phi_\delta = 103 \text{ mV}$, $\kappa = 10^7 \text{ cm}^{-1}$

Johtopäätöksiä edellisistä esimerkeistä

Mitä korkeampi varaus, sitä voimakkaampi kaksoiskerrosrepulsio

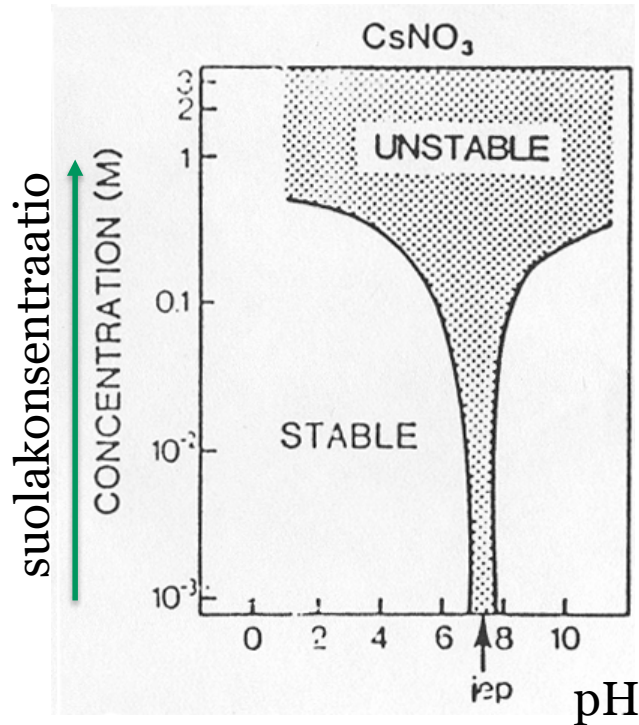
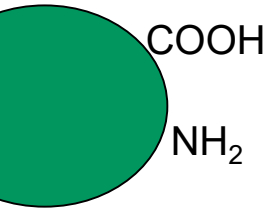
Muuttuiko Debye-pituus, kun pintapotentialiaali kasvaa?

Ei. Pintapotentialiaali ei ole Debye-pituuden kaavassa, eli voimakäyrän kulmakerroin pysyy samana, mutta repulsio on voimakkaampi mitä korkeampi varaus.

Voiman ulottuvuus muuttuu suolan funktiona.

Mitä suurempi Hamaker-vakio, sitä voimakkaampi vdW-attractio.

DLVO-teorian kokeellinen validointi

- Miksi lateksi on stabiili korkeassa ja matalassa pH:ssa?
- Miksi lateksi koaguloituu, kun pH~7?
- Miksi lateksi koaguloituu korkeassa suolakonsentraatiossa?

Suolan vaikutus stabiliteettiin: kriittinen koaguloitumiskonsentraatio

Kriittinen koaguloitumiskonsentraatio, ccc

Pallomaiset partikkelit:

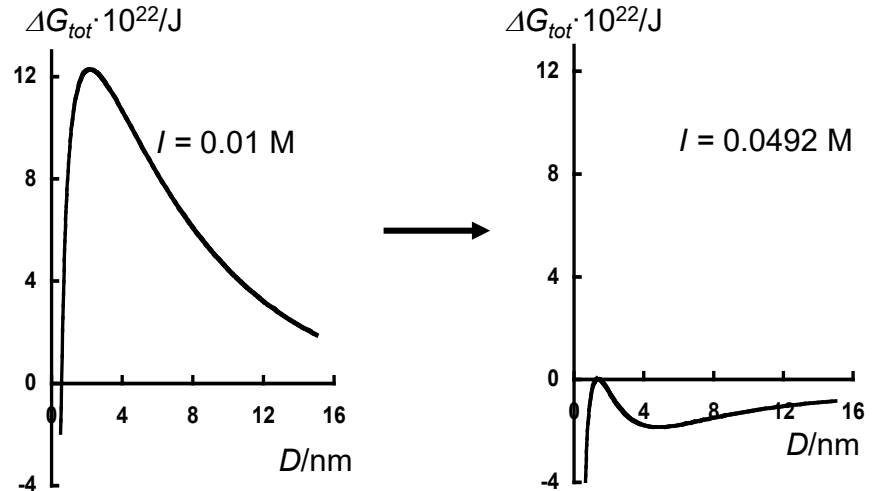
$$a_o = 0.5 \mu\text{m}, A_H = 3 \cdot 10^{-20} \text{ J}, \\ \phi_d = -35 \text{ mV}$$

Kriittinen koaguloitumiskonsentraatio
= suolakonsentraatio missä ΔG_{tot} :n
maksimi pienenee nollaan (**ccc**)

Schultz–Hardy-sääntö:

$$c_c = k_1 \frac{\phi_d}{A_H z^2} \quad (\phi_d < 25 \text{ mV})$$

$$c_c = k_2 \frac{1}{A_H z^6} \quad (\phi_d > 100 \text{ mV})$$

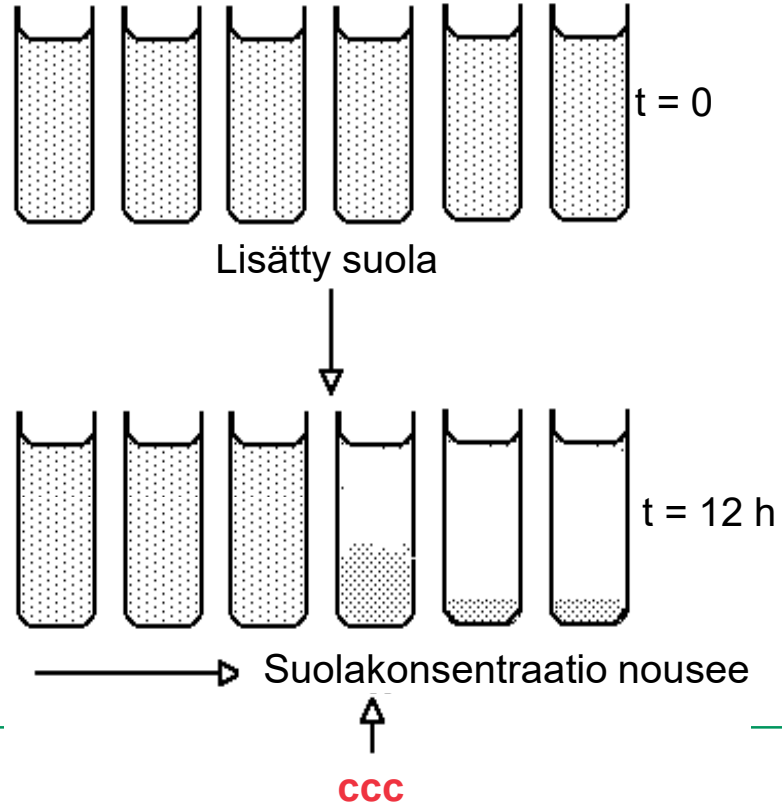
**Monivalenttinen vastaioni flokkaa
tehokkaammin kuin monivalentti**
Vertaa $\text{Na}^+/\text{Ca}^{2+}$ tai Al^{3+}

Kriittisen koaguloitumispisteen kokeellinen määrittäminen

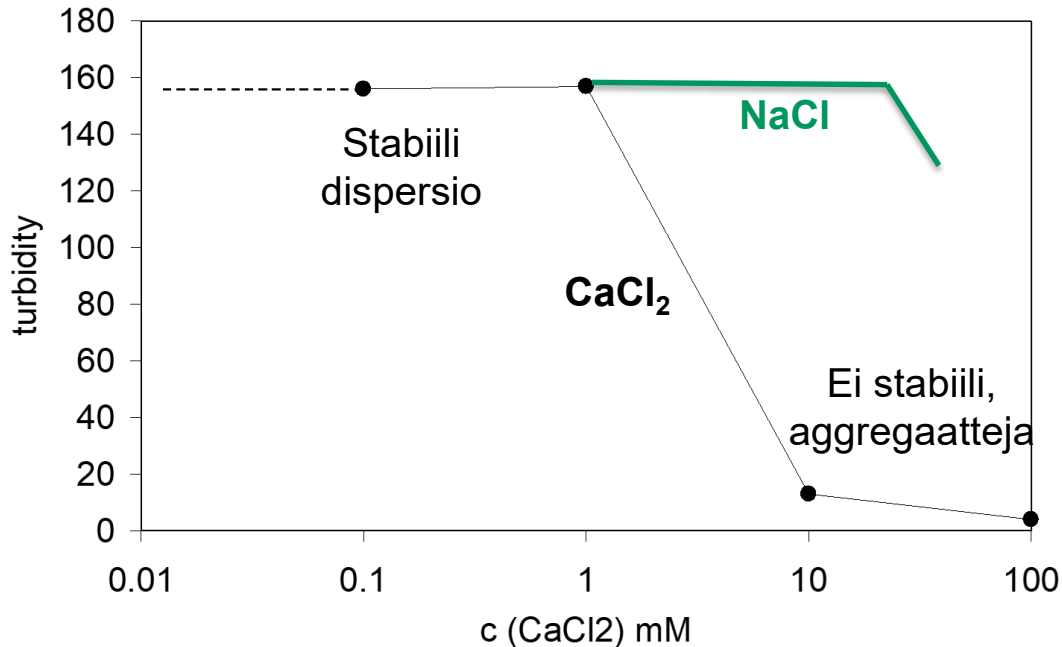
Turbiditeettimittaus

5, 50 and 500 NTU
(Nephelometric turbidity units)

CaCl₂ vaikutus pihkadispersion stabiliteettiin

Miksi pihkadispersio on stabiili matalassa suolakonsentraatiossa?

Miksi dispersio aggregoituu korkeassa suolapitoisuudessa?

Miksi CaCl₂ destabiloi dispersion tehokkaammin kuin NaCl?

On myös olemassa pintavoimia joita DLVO-teoria ei selitä

Tämän kurssin aikana puhutaan vain adsorboituneista polymeereistä johtuvista voimista.

Seuraava luento L9

Partikkelikokomääritys

- **Valonsironta – laboratoriotyö 3**
- **Rayleigh-sironta:**
  - kun partikkelikoko $\ll$ valon aallonpituus
  - vahvasti riippuvainen partikkelikoosta
- **Erilaiset mikroskooppiset menetelmät**

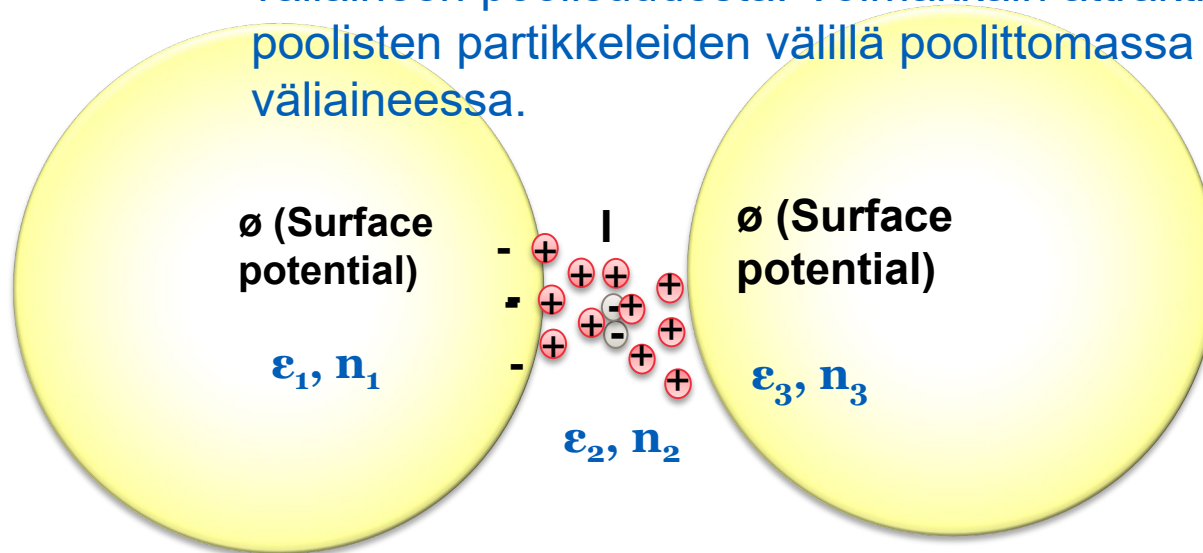
Yhteenveto

Partikkelien väliset vuorovaikutukset vaikuttavat dispersioiden stabilisuuteen, partikkeleiden flokkaukseen, sekä materiaalien rakenteeseen monessa teollisessa prosessissa: keraamien tai paperin valmistus, vedenpuhdistus, siistaus...

Tehkää itsellenne käsitekartta van der Waals ja kaksoiskerrosvoimista

DLVO-teoria ja pintavoimat:

vdW-voimat: Riippuu partikkeleiden/pintojen ja väliaineen poolisuudesta. Voimakkain attraktio poolisten partikkeleiden välillä poolittomassa väliaineessa.

Sähköstaattinen kaksoiskerrosvoima: Riippuu partikkeleiden varauksesta/potentiaalista ja väliaineen ionikonsentraatiosta (ja poolisuudesta)

Kirjallisuus

- **Interfacial Science: An Introduction, Barnes & Gentle**
  - Luku 9
- **Foundations of Colloid Science, Hunter**
  - Sähköinen kaksoiskerros 1.6.1 (s. 34), Koagulaation elektrolyytin lisäyksellä 1.6.4, CCC 1.6.5
- **Surface chemistry of surfactants and polymers, Kronberg & Holmberg & Lindman**
  - Luvusta 3 sivut 65-68